

УДК 378:003

DOI 10.18372/2786-5495.1.15795

Скрипник Марина Іванівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
Центральний інститут післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України,
м. Київ, Україна

Кравчинська Тетяна Сергіївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
Центральний інститут післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України,
м. Київ, Україна

Волинець Наталія Петрівна

старший викладач,
Центральний інститут післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України,
м. Київ, Україна

ЯК СТВОРИТИ ІДЕАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ТЕКСТ НОВОЇ ПРИРОДИ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Дослідження з навчальної текстотеки, розвідки зі створення текстів, орієнтованих на використання різних платформ семіотичних систем, напрацювання з дизайну (графічного, веб) та візуалізації стало основою аналізу креолізованих навчальних текстів. Досліджено підходи до класифікації таких текстів, окреслено найпопулярніші E-ресурси для створення навчальних текстів нової природи.

Ключові слова: креолізовані навчальні тексти, медіакомпетентність педагога, класифікація креолізованих текстів.

Annotation. The present article deals with the research on educational text libraries, exploration on the creation of texts focused on the use of different platforms of semiotic systems, developments in design (graphic, web) and visualization became the basis for the analysis of creolized educational texts. Approaches to the classification of such texts are researched, the most popular E-resources for the creation of educational texts of a new nature are outlined.

Keywords: creolized educational texts, media competence of a teacher, classification of creolized texts.

Розділяємо скептицизм читача щодо слова «ідеальний» у назві, але використовуємо його у значенні: «який існує в свідомості, уяві; абстрактний, уявний; протилежне дійсний» [1]. Щодо ідеального навчального тексту, то акцентуємо: по-перше, навчальний текст сьогодні стає предметом особливої уваги не лише в контексті підручникотворення [2], а й медіаосвіти; по-друге, «хорошим» навчальним текстом визначається якість освіти [3], адже навчальний текст – засіб формування мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетенції, наділений багатим дидактичним потенціалом, бо слугує для: навчання рецепції; розуміння й осмислення; інтерпретації; стимулювання розвитку мовлення. Як зазначає Н. Баландіна, «дидактично сильний текст сприяє тому, що навчальний дискурс стає менш спонтанним, більш регламентованим, оскільки організовується за заданими самим текстом правилами. Особливу роль у цьому процесі відіграють зміст, оригінальна структура чи яскраві художньо-виражальні засоби» [4, с. 15].

Навчальні тексти, з якими доводиться мати справу педагогу, умовно можна розділити на дві групи: тексти, що він створює, і тексти, які йому доводиться використовувати у своїй діяльності або піддавати експертизі. Усі ці тексти створюють дидактичні матеріали, у тому числі й текстотеку з предмета. Інформаційні та глобалізаційні процеси теперішнього століття

змінюють освіту індустріальної ери. Вчити тепер так, як здійснювалося протягом кількох століть, а саме: шляхом передачі знань від вчителя до учнів – загрозливе явище для суспільного й культурного розвитку. Інформаційне XXI ст. спонукає педагогів створювати власні навчальні тексти, поширювати їх, опановувати цифровими інструментами для розроблення та презентації таких текстів. Попри численні публікації з проблеми медіакомпетентності педагога, введення в систему освіти медіаосвіти залишається актуальним питання практичної підготовки педагогів до розроблення навчальних текстів нового типу. За результатами дослідження [5] в Україні медіаосвіта успішно інтегрується у різні предмети, включаються елементи курсу медіаграмотності у виховний процес, поширюється медіаосвіта на різні вікові аудиторії – починаючи з молодшої й до старшої школи. Водночас серед потреб педагогів – запит на практичні завдання та доступну систематизовану медіатеку.

У цій статті автори переслідують такі цілі. Перша – дати уявлення про сформовані в науці підходи до креолізованого навчального тексту. Адже перш ніж створювати такі тексти педагог має знати сутність і сформовані вимоги до текстів нового типу. Тому звідси впливає друга мета даної праці: дати поради до найскладнішого, важко помітного і персонального – творчої складової самої роботи над креолізованими навчальними текстами. Для цього використовуються напрацювання зі створення текстів, орієнтованих на використання різних платформ семіотичних систем, розвідки з дизайну (графічного, веб), візуалізації та особистий досвід авторів.

Як тексти стають навчальними? На думку вітчизняної дослідниці Н. Баландіної [6], більшість авторів, що використовують номінацію навчальний текст, насамперед мають на увазі інформацію, представлену в підручниках, посібниках і довідниках, графічно оформлених і створених з навчально-виховною метою. Так, А. Бабайлова зазначає: «Навчальний текст – це одиниця навчання текстової діяльності, навчальної текстової комунікації. Це текст, організований з дидактичною метою у смислосмістовому, мовному і композиційному відношенні в єдину систему, частина сукупної інформації, призначена для керованого становлення текстової діяльності, на основі якої подається система знань з певної дисципліни, прививаються вміння і навички людям певної групи (вікової, національної тощо) і на певному етапі навчання» [7, с. 130].

Щоб текст став навчальним, він має бути наділений дидактичним потенціалом для: 1) навчання рецепції; 2) розуміння й осмислення; 3) інтерпретації; 4) стимулювання продуктивного мовлення. Навчальний текст має реалізовувати кілька пізнавальних і комунікативних дій: сприйняття (через читання чи слухання), розуміння й осмислення (через говоріння, відповіді на завдання, запитання учителя чи учня), інтерпретація (через вибір власної думки, прийняття рішення), створення вторинного «зустрічного» тексту (через написання анотації, резюме, рецензії, твору, виступу, презентації тощо) [4].

У наукових виданнях дедалі більше з'являється досліджень, де об'єктом вивчення є не традиційний текст, а текст, орієнтований на використання різних платформ семіотичних систем. Варто зазначити, що науковці ще не виробили загального терміну на позначення таких текстів. Українські та закордонні дослідники найчастіше використовують у своїх наукових розвідках такі термінологічні номінації: креолізований текст (психолінгвісти Ю. Сорокін, Є. Тарасов) [8], ізовербальний комплекс (ізоверб) (А. Бернадська) [9], гетерогенний (негомогенний) текст (А. Сонін) [10], полікодовий текст (Л. Большіянова) [11], «тексти нової природи» (О. Казакова) [12] тощо.

Поява таких текстів зумовлена, на наш погляд, кількома причинами. Звісно, що серед них – це розвиток онлайн технологій. Але це також відповідь і на найпотужнішу тенденцію останніх десятиріч (починаючи принаймні з 1970-х рр.), яку філософ Володимир Єрмоленко називає, як герменевтично-лінгвістично-прагматично-семіотичним поворотом, «коли мова й мовлення постають як «перша філософія». Цей поворот узагальнюється концептами діалогу, спілкування, дискурсу, перетворюючись на парадигму комунікації, що «знімає» онтологічну та ментальну парадигми» [13].

Креолізований навчальний текст (або навчальні тексти нового типу) – полікодовий текст, у якому вербальні й невербальні елементи спрямовані на активізацію мозкової діяльності реципієнта. Окрім вербальних знаків, у тексті використовуються піктографічні зображення, зміна кольору, шрифтове виділення – з метою збудження різних видів пам'яті [14].

Візуальні елементи можуть передавати змістовно-фактуальну й змістовно-концептуальну інформацію. Серед візуальних елементів-носіїв змістовно-фактуальної інформації найбільш частотними є такі: портрет персонажа, місце (простір) події, час події, зокрема етапи її часового розвитку. Змістовно-концептуальна інформація дозволяє візуально передати авторську оцінку подій, дати концептуально значущу ілюстрацію вербального змісту, доповнити й підкреслити вираження головної думки й інших елементів концепції автора [15].

Креолізація текстів буває частковою (візуальний компонент лише доповнює текст) і повною (складні семантичні відношення між вербальним і візуальним компонентами в тексті, без візуального компонента текст втрачає зміст). Сучасні вчені пропонують класифікації креолізованих текстів на основі різних критеріїв, а саме: 1) за мірою злитості в них вербальних і невербальних компонентів (гомогенні вербальні/іконічні тексти, паралінгвістично активні тексти, тексти з частковою/повною креолізацією); 2) за характером іконічного компонента (статичний/динамічний, двомірний і тривимірний); 3) за характером вербального компонента (усний/письмовий; такий, що включає знаки однієї або декількох природних мов); 4) за співвідношенням обсягу інформації, яка передається різними знаками, і за роллю зображення: (репетиційні, адаптивні, видільні, опозитивні, інтеграційні, образотворчо-центричні); 5) за характером зв'язків, що об'єднують вербальний і образотворчий компоненти (експліцитно виражені/експліцитні невиражені (імпліцитні)); 6) за соціокультурною орієнтованістю (інтеркультурно орієнтовані, транскультурно орієнтовані). Таким чином, зображення різною мірою бере участь в організації тексту. Функціонуючи та взаємодіючи в єдиному семантичному просторі, вербальний і невербальний компоненти забезпечують цілісність і зв'язність креолізованого тексту, його комунікативний ефект [16].

Існує також класифікація креолізованих текстів за впливом на різні органи чуття: візуальні (друковані тексти: текст підручника, таблиці, демонстраційні картки, роздавальний матеріал, схеми, картини, малюнки, екранні засоби); аудіальні (аудіозаписи: звукові посібники, фрагменти зразків мовлення; аудіовізуальні (навчальні відеофільми, мультимедійні програми, гіпертекст) [17].

Види креолізованих текстів, які пропонують дослідники [18] до впровадження в освітній процес, такі: комікси, як жанр, що об'єднує літературу та образотворче мистецтво, оскільки є історією в малюнках; буктрейлер (від англ. *Book* – книга, англ. *trailer* – тягач, причіп) – відеоролик рекламного характеру про книгу, метою якого є популяризація певного твору; постер (укр. – настінка, плакат) чи мотиватор з літературної теми – художньо оформлений плакат, що рекламує певний твір чи письменника; буклет або брошура, що містить текстову та графічну інформацію про певну книгу або творчість письменника; фотоколаж з літературної теми з метою популяризації конкретного художнього твору або творчості певного письменника; логотип (дав.-гр. ὁ λόγος – слово, і ὁ τύπος знак, відбиток, укр. – познака, словознак) – оригінальний графічний або текстовий символ, який представляє якийсь конкретний суб'єкт або об'єкт з теми; «дудл» (англ. *doodle* – каракулі, рисочки, укр. – замальовка) – незвичайні святкові версії логотипу головної сторінки Google на честь річниць важливих подій чи ювілеїв осіб, що змінили хід історії; скрапбукінг (від англ. *scrap* – дрібні папірці, записки та *book* – книжка, укр. – витинанка, збиранка) – це створення альбомів на основі фотографій та різноманітних вирізок, присвячених певному літературному твору або творчості письменника; кардмейкінг (від англ. *card* – листівка та *making* – робити, укр. – листівкарство) передбачає створення листівок ручної роботи з певної тематики.

Цифрові інструменти для створення креолізованих текстів різноманітні. Поєднання принципів поступового розвитку когнітивних навичок суб'єктів навчання з використанням

відповідних застосунків представлено у Педагогічному колесі Алана Керрінгтона [19]. Колесо розвивається навколо навичок та характеристик учня. У такий спосіб педагог орієнтується на особливості учня, для якого, рухаючись колесом, підбирає відповідні інструменти для навчання й розвитку мисленневих навичок. Окреслимо найпопулярніші Е-ресурси: LearningApps – сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи; Сервіси Google: карти, презентації, Google Sites, додаток Google Arts & Culture тощо; інтерактивні дошки Padlet, Linoit; Kahoot – сервіс для створення інтерактивних навчальних вправ; Генератори QR-кодів (Plickers, qrcoder.ru); Wordart, Wordle – сервіси для створення хмаринки слів; Geogebra – для викладання математики; YouTube – для перегляду роликів за темою уроку та завантаження створених учнями робіт. Також корисні такі інструменти як: Canva (для візуалізацій), Timeline, ThingLink (дозволяють додавати на фото текст та інтерактивні мітки), Ourboox (електронна книжка), Icograms 3D Map Designer, додаток доповненої реальності Futurio, Mindmeister для створення ментальних карт, PhET для інтерактивних симуляцій, Glogster для інтерактивних презентацій, ресурси з медіаграмотності МедіАдрайвер, гра Медіаграмотна місія.

В умовах дистанційної освіти загострилася проблема створення креолізованих початкових текстів. Здійснений аналіз сучасних термінологічних номінацій дозволив з'ясувати їх основні характеристики, а також виявити на основі різних критеріїв класифікацію. Акцентовано увагу на формуванні готовності педагогів до розроблення таких навчальних текстів, адже за рахунок вербального та іконічного компонентів вони реалізують когнітивну взаємодію педагога та учня в онлайн та дистанційному навчанні. Серед дидактичних переваг таких текстів – цілісність, зв'язність, лаконічність, багатоплановість змісту, доступність, соціокультурний характер. Практичні аспекти розроблення креолізованих текстів висвітлено авторами у методичних рекомендаціях «Навчальні тексти нової природи: творимо, радимо, тренуємо».

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua>.
2. Беспалько В. П. *Теорія учебника : Дидактический аспект*. М. Педагогика, 1988. 160 с.
3. Ломакович С. В., Панченков А. О., Терещенко В. М. Участь у проекті PISA як потенційна можливість побачити вітчизняну освіту без «прикрас». *Вісник ТІМО*. 2015. № 11–12. С. 19–22.
4. Баландіна Н. Ф. Навчальний текст як засіб породження нових смислів. URL : <https://u.to/H0S2Gg>.
5. Впровадження медіаосвіти у школах : результати дослідження. URL : <https://u.to/GE-BGg>.
6. Баландіна Н. Ф. Навчальний текст і навчальний дискурс: ключі до розуміння. URL : <https://u.to/RZHdGg>.
7. Бабайлова А. Э. *Текст как продукт, средство и объект коммуникации при обучении неродному языку*. Саратов. Изд-во Саратовского ун-та. 1987. 151 с.
8. Сорокин Ю., Тарасов Е. *Креолизованные тексты и их коммуникативная функция*. Оптимизация речевого воздействия. Москва. Наука. 1990. 240 с.
9. Бернацкая А. К проблеме «креолизации» текста : история и современное состояние. *Речевое общение* : специализированный вестник. Краснояр. гос. ун-т. Красноярск. 2000. Вып. 3 (11). С. 104–110.
10. Сонин А. *Понимание поликодовых текстов : когнитивный аспект*. Монография. Москва. 2005. 220 с.
11. Большакина Л. Внешняя организация газетного текста поликодового характера. *Типы коммуникации и содержательный аспект языка*. Москва. 1987. С. 50–56.
12. Казакова Е. И. Тексты новой природы : проблемы междисциплинарного исследования. URL : <https://u.to/G5PdGg>.
13. Єрмоленко В. Дискурс в архітектоніці мовної прагматики. *Філософська думка*. 2016. № 4. С. 69–86.
14. Вержанська О. М., Лагута Т. М. Функції тексту в електронному навчанні. URL : <https://u.to/uGfjGg>.

15. Корда О. А. Креолизованный текст в современных печатных СМИ : структурно-функциональные характеристики. Автореф. дис. канд. фил. наук. Спец. 10.01.10. Екатеринбург. 2013. 24 с.
16. Завадська О. В. Феномен креолізованого тексту: актуальна проблема сучасних лінгвістичних досліджень. *Лінгвістичні дослідження*. 2016. Вип. 43. С. 163-169.
17. Методика використання креолізованих текстів при вивченні творів із екологічної тематики на уроках української літератури в 5 класі. URL : https://u.to/FAS_Gg.
18. Ісаєва О. О. Креолізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності. URL : https://u.to/QQW_Gg.
19. Педагогічне Колесо. URL : <https://u.to/dEA7Gg>.